

Σ' αὐτὸ τὸ γράμμα, τόσο γεμάτο ἀπὸ ταπεινοφροσύνη, δὲν ἀποκρίθηκε ὁ μέγας διευθυντὴς τοῦ Ὁδείου τῶν Παρισίων.

Φεύγει ἡ ζωὴ γύρω ἀπὸ τὸ δυστυχισμένο καλλιτέχνη, φεύγει ἡ χαρὰ, φεύγει ἡ ὑγεία, φεύγουν οἱ φίλοι, φεύγει ἡ δόξα. Εἶναι ὠριμὴ ἡ ψυχὴ του γιὰ τὸ μεγάλο πέταγμα, τὴν ὠρίμασε ἀντὶ ὁ ἥλιος, ἡ σκοτεινιά.

Κι' ἐδῶ φτάνουμε στὸ μεγάλο θαῦμα, στὸ μεγαλειότερο ἀπ' ὅλα τὰ θαύματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δημιουργίας τοῦ Μπετόβεν, Ἐνάτη συμφωνία.

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΧΑΡΑΣ

1823. Ἡ πιὸ πυκνὴ δυστυχία. Μὲ δέος προχωροῦμε στὸ βαθὺ σκοτάδι, μὲ τρόπο μὴν ἀκούσουμε τὸ πονεμένο μουγκριτὸ τοῦ πληγωμένου Γίγαντα. Κι' ὅμως ὄχι!

Θεϊκὲς μελωδίες μᾶς κυκλώνουν. Σταματοῦμε. Ἀποροῦμε, ἡ καρδιά μας φτερουγίζει. Λόγια χαρᾶς; Ἦχοι γεμάτοι ἐλπίδα; . . . Ἡ ἐνάτη συμφωνία! Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλιέτερα ἀριστουργήματα, ἀλλὰ κι' ἀπὸ τὰ μεγαλιέτερα προβλήματα τῶν αἰώνων.

Ἔργο μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς. Γιατί ἀπὸ τὸ 1795 κιόλας, συναντοῦμε μερικὰ θέματα ποὺ θὰ τὰ βροῦμε ἀργότερα στὴν ἐνάτη συμφωνία, Τὸνερό του ἦταν νὰ ὑμνήσῃ τὴν χαρὰ. Δὲν τὸ κατῶρθωσε οὔτε στὰ χρόνια τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς δυστυχίας, 1802 - 1804, οὔτε στὰ χρόνια τῆς δόξας, τὸ 1814. Ἐπρεπε νὰ περάσῃ ἀπ' ὅλες τὶς δυστυχίες γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ πατήσῃ ἐπάνω τους, καὶ νὰ τιναχτῆ ψηλά, πέρα ἀπὸ τὸ σκοτεινὸ τους κύκλο, στὶς γαλανὲς σφαῖρες τῆς χαρᾶς. Ὡς τὴν τελευταία στιγμή δίσταζε ἂν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιήσῃ χορωδία στὸ φινάλε. Ἐπὶ τέλους, τ' ἀποφάσισε. Κι' ἔτσι ὁ ὕμνος τῆς χαρᾶς τοῦ Σίλλερ, ποὺ στεφανώνει αὐτὸ τὸ ἀριστούργημα, δὲ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου. Ἡ ἔμπνευση ἦλθε ἀπὸ τὸν ἐσωτερικὸ τοῦ κόσμου, κι' ἤρρε στὸ μεγαλόπνοο ποίημα τοῦ Σίλλερ τὰ λόγια τὰ κατάλληλα γιὰ νὰ κάνουν τὶς σκέψεις του προσιτὲς στοὺς ἀνθρώπους.

Ἄολόκληρη ἡ ἀνθρωπότης πάσχει, περνάει ἀπὸ ἀφάνταστες ἀγωνίες, στὰ τρία πρῶτα μέρη τῆς ἐνάτης. Τὸ χάος, ἡ ἀταξία, ἡ πάλη, Κανένα στήριγμα, κανένα φῶς. Παραδέρνουν οἱ ἦχοι, παραδέρνουν οἱ ψυχὲς τοῦ σκεπτικισμοῦ τὰ νύχια. Ὅσο πάει καὶ ἡ σκοτεινιάζει. Τί θὰ μπορέσῃ νὰ λυτρώσῃ τὸ βασανισμένο πλῆθος; . . .

Κι' ἄξαφνα, ὅλα σταματοῦν. Ἡ σιγὴ ἀπλώνεται γεμάτη καρδιοχτύπια, προσδοκία. Μιά βαθειὰ φωνὴ ἀκούγεται, σοβαρὴ, δονούμενη. Λόγια ἀνθρώπινα, ρετοιτατίβο, οὔτε κἂν τραγούδι, ἀπλᾶ λόγια τῆς καρδιάς:

— ὦ, φίλοι! Ἀφήστε πιὰ τὰ θλιβερὰ τραγούδια. Τονίστε ἄλλα πιὸ χαρούμενα!

Βαρεία πάλι προσδοκία. Κι' ἄξαφνα, ψιθυριστά, ἡ μαγικὴ λέξι:
Χαρά!

Σὰν ἠχῶ τὴν παίρνει ἄλλη φωνή. Κι' ἐνῶ δὲν ἔπαψε ἀκόμα τὸ πο-
νεμένο χτύπημα τῆς καρδιάς, ὄρμουν τὰ κύματα τῆς χορωδίας, κυκλῶ-
νουν τὴν πλάση. Ξεσπάει ἡ χαρούμενη μπόρα, ἀσυγκράτητη ἡ χορωδία
ψέλνει τὸν ὕμνο τῆς χαρᾶς. Πότε σὲ πολεμικούς ρυθμούς, πότε μὲ θρη-
σκευτικὴ ἔκτοση, πότε μὲ τῆς ἀγάπης τὸ μεθύσι. Γιατί ἡ χαρὰ εἶναι
ἴδια ἢ Ἄγάπη. Ὁ ἔρωσ ἢ στοργή, ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὄλεσ οἱ ἀγάπες.
Ἡ ἀγάπη θ' ἀδερφώσει τοὺς ἀνθρώπους, κι' ἡ ἀδελφωσύνη αὐτὴ θά
φέρῃ τὴν χαρὰ.

Μὲ τὸ ἔργο αὐτὸ ὁ Μπετόβεν μᾶς δίνει τὸ μέτρο ὄχι τῆς καλλι-
τεχνικῆς του ἀξίας μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀνθρώπινος. Γιατί τὴν τέχνην τὴν
χρησιμοποίησε γιὰ τοὺς πιὸ ἠθικούς σκοπούς. Εἶναι ὁ καλλιτέχνης - προ-
φήτης. Γράφει ὁ ἴδιος στὸν Ἀρχιδούκα Ροδόλφου:

— Δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀνώτερο παρὰ νὰ πλησιάσῃς περισσότερο
ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τὸ Θεῖο, κι' ἀπὸ ἐκεῖ νὰ σκορπᾷς τίς θεϊκῆς
ἀχτίδες στὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Κανεῖς μουσικός δὲν ἔφθασε σὲ τόσο ψηλὴ κορυφή, ἀνθρώπινη καὶ
καλλιτεχνικὴ, ὅσο ὁ Μπετόβεν μὲ τὴν ἐνάτη. Κανεῖς δὲ φιλοδόξησε καὶ
δὲν κατώρθωσε νὰ κἀνῃ τὴν μουσικὴν γλῶσσαν τόσο προφητικὴν, τόσο ἀν-
θρώπινην καὶ θεϊκὴν.

Ἡ πρώτη, ποὺ δόθηκε τὸ 1824, ἦταν θρίαμβος ἀπὸ τοὺς λίγους
στὴν ἱστορία. Ἐπὶ τέλους εἶχαν ἐνδιαφερθῆ οἱ συμπατριῶτες του γιὰ τὸ
ἔργο του. Ἐξάλλος ὁ κόσμος τὸν ἐπευφήμησε πιὸ πολὺ κι' ἀπὸ τοὺς βα-
σιλεῖς. Ὁ Μπετόβεν στὸ ἀναλόγιον τοῦ διευθυντοῦ τῆς ὀρχήστρας, οὔτε
θῆσαιρνε εἶδηση ἀπὸ τίς ζητωκραυγῆς. Δυὸ φορές ἀναγκάστηκε ἡ περι-
φημὴ τραγουδίστρα Οὔγγκερ νὰ τὸν πιᾷ ἀπὸ τὸ χέρι καὶ νὰ τὸν γυ-
ρίσῃ πρός τὸ κοινόν. Ὁ συνθέτης ὑποκλίθηκε ἡσυχος, βουβός.

Μὰ ὅταν γυρίζει στὸ σπῆτι του, διαλύεται τὸ μεθύσι. Ὁλος αὐτός
ὁ θρίαμβος, τοῦ ἀφίνει μόλις 120 μάρκα κέρδη. Ἔτσι ἦταν ὁ κόσμος γιὰ
τὸν καλλιτέχνη πάντα. Θέλει νὰ τὸν βλέπῃ στὴ δόξα του, τὸν ἐπευφημῆ
στὴ λάμψη του. Καὶ ξεχνάει πῶς εἶναι ἄνθρωπος κι' αὐτός, μ' ἀνθρώπι-
νες ἀνάγκες, μ' ἀνθρώπινους πόθους.

Ο Ν Ε Ι Ρ Α

Ποτὲ δὲν ἦταν πιὸ ἔρημος καὶ πιὸ φτωχὸς ὁ Μπετόβεν, παρὰ μετὰ
τὸ θρίαμβον τῆς Ἐνάτης. Ἀλλὰ ἡ ὕλική δυστυχία δὲν τάραζε πιά τὰ
βάθη τῆς ψυχῆς του. Μέσα του, ἡ νίκη, ἀντιλαλῶντας, τοῦδινε φτερά γιὰ
ἄλλα ἔργα. Σχεδιάζει μιὰ δεκάτη συμφωνία.

Γράφει τὸ Μάρτιο τοῦ 1827, τὸ χρόνο δηλαδὴ καὶ τὸ μῆνα τοῦ θανάτου του, στὸ Μόσελες στὸ Λονδίνο :

« Μιὰ ὀλόκληρη συμφωνία, τέλεια σχεδιασμένη βρίσκεται στὸ γραφεῖο μου».

Εἶναι τὸ ἔργο ποῦ ὑπόσχεται γι' ἀντάλλαγμα κάποιας ἐλεημοσύνης ποῦ τοῦστειλαν ἀπὸ τὸ Λονδίνο. Ἐλεημοσύνη, ναί. Γιατί λίγες μέρες πρὶν, εἶχε γράψει πάλι στὸ Μόσελες :

— Ἐγχειρίστηκα γιὰ τετάρτη φορά. Ποῦ θὰ τελειώσουν ὄλα αὐτά ; Τί θὰ γίνω ἂν βαστάξῃ πολὺ ἀκόμα αὐτό ; Ἀλήθεια, εἶναι ἡ μοίρα μου σκληρὴ. Ἀλλὰ ἀφίνομαι στὴ θέληση τῆς τύχης καὶ παρακαλῶ τὸ Θεὸ νὰ ὀρίσῃ μὲ τὴ θεία Του θέληση, πὼς ὅσον καιρὸ πρέπει ἀκόμα νὰ ὑποφέρω τὸ θάνατο στὴ ζωῇ, ν' ἀποφύγω τὴν ἔνδεια.

Παρακαλεῖ τὴ Φιλαρμονικὴ Ἐταιρία νὰ τοῦ διοργανώσῃ μιὰ συναυλία. Οἱ Ἄγγλοι συγκινοῦνται καὶ τοῦ στέλνουν ἑκατὸ λίρες, ὡς προκαταβολή. Ὁ Μπετόβεν, ἄρρωστος, γέρος, συγκινεῖται βαθειὰ μ' αὐτὴ τὴν καλωσύνη. Τοὺς ὑπόσχεται τὴ δεκάτη συμφωνία.

— Ποτέ, λέει, δὲν ἄρχισα ἓνα ἔργο μὲ τόση ἀγάπη, ὅπως αὐτό.

Ἡ ἀρώστεια, ἡ φτώχεια, τί εἶναι τώρα γι' αὐτὸν ποῦχει τὰ φτερά καὶ πετάει ; Ποτέ δὲ σκέφθηκε πὼ μεγαλόπνοα. Σ' αὐτὴ, τὴ Δεκάτη, θ' ἀντιπαρατάξῃ δυὸ κόσμους, δυὸ ὁμορφίε. Τὸν ἀρχαῖο ἑλληνισμὸ μὲ τὴν καθαρὰ ἐξωτερικὴ του ὁμορφιά καὶ τὴ χριστιανικὴ ὁμορφιά. Χορωδίε, βακχικὲς πομπές . . . Ἀγῶνες πάλι, συγκρούσεις, κι' ἡ λύτρωση μὲ τὴν ἀγάπη.

Αὐτὰ σχεδίαζε στὶς 18 Μαρτίου 1827. Εἶναι ἀφάνταστο πόση δύναμη εἶχε ἀκόμα τὸ ἄρρωστο κορμί του. Λίγο πρὶν, ἔγραφε :

— Ὁ Ἀπόλλων κι' οἱ Μοῦσες δὲ θὰ μὲ παραδώσουν ἀκόμα στὸ θάνατο γιατί τοὺς χρωστάω πολλὰ ποῦ μοῦ τὰ ἐμπνέει τὸ πνεῦμα καὶ μὲ προστάζει νὰ τὰ ἐκπληρώσω. Μοῦ φαίνεται πὼς μόλις λίγες νότες ἔχω γράψει.

Ἦταν ἀκόμη ὀλοζώντανο τὸ πνεῦμα. Ἀλλὰ τὸ σῶμα εἶχε πιά φθαρεῖ. Στὶς 27 Μαρτίου 1827 ὁ Μπετόβεν ἦταν νεκρός.

Προσπαθήσαμε μὲ θέος νὰ τὸν ζυγώσουμε. Τρικυμία, δύναμη κι' ἀγάπη, ἦταν ὄλη του ἡ ζωῇ, τρικυμία, δύναμη κι' ἀγάπη καὶ τὸ ἔργο του. Ὁ ρωμαντισμὸς του μέσα στὰ ὄρια τοῦ κλασικισμοῦ. Τὸ πάθος του, σεισμὸς ποῦ συγκλονίζει μὰ δὲ γκρεμίζει. Ἡ ἀγάπη του, φωτιὰ ἀλλὰ καὶ πνεῦμα. Μ' αὐτέσ τις λίγες λέξεις ὅμως, πὼς νὰ χαρακτηρίσουμε τὸ γίγαντα, ποῦ τρόμαξε ὄλους τοὺς μελετητάς του ;

Ὁ Βάγνερ, ὁ δυνατός, ὁ ἐγωιστής, ἤρε κι' αὐτὸς κλειστὴ τὴν Πύλη. Ἔλεγε ὁ ἴδιος πὼς μόνο στοῦ Μπετόβεν τὴν τέχνη καὶ τὸ χαρακτήρα, δὲ μπόρεσε νὰ ἐμβαθύνῃ ἐντελῶς, καὶ πὼς θὰ χρειαστοῦν αἰῶνες

για να κάνουν οι άνθρωποι το γύρο αυτού του πελώριου έργου κι' αυτής της πελώριας διανοίας.

— Στόν τυφλό μάντη, τόν Τειρεσία, πού δέ βλέπει τόν έξωτερικό κόσμο, άλλα αντίλαμβάνεται μέ τό έσωτερικό του μάτι τό βάθος κάθε φαινομένου, σ' αυτόν μοιάζει ό κουφός καλλιτέχνης.

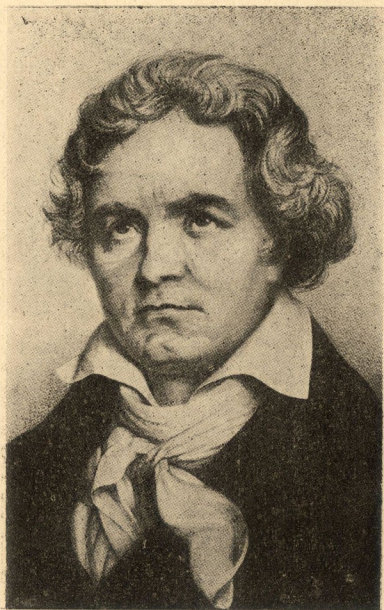
Κι' αυτά τό λόγια είναι του Βάγνερ.

"Ας μήν επιχειρήσουμε λοιπόν κι' έμεις να έπιμείνουμε άλλο σ' ένα έδαφος, όπου σκόνταψαν τόσοι μεγάλοι. Μά πριν άποχαιρετήσουμε τό θαυμαστό δημιουργό, ας θυμηθούμε τά ώραία του λόγια πάλι:

— Είμαι ό Βάκχος πού έτοιμάζει τό νέκταρ για τούς ανθρώπους.

Λόγια πού δέν πρέπει να ξεχνιούνται. Με τή μελέτη μόνο δέ μπορούμε να ζυγώσουμε τούς μεγάλους δημιουργούς. Χρειάζεται και τό μεθύσι της όμορφιάς και της αγάπης.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΛΟΥΔΟΒΙΚΟΣ ΒΑΝ ΜΠΕΤΟΒΕΝ

